

AVRUPA BİRLİĞİ SÜRECİNDE TÜRKİYE’NİN ÇEVİRİ VE TERİM SORUNLARI

Avrupa Birliği’ne üyelik süreci, bir çeviri sürecidir.
İ.Sığircı

TERMINOLOGY AND TRANSLATION PROBLEMS OF TURKEY IN EUROPEAN UNION MEMBERSHIP PROCESS

European Union membership process is the process of translation.
İ.Sığircı

Prof. Dr. İlhami SİĞİRCİ

Kırıkkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Mütercim-Tercümanlık (Fransızca) Anabilim Dalı
ilhamsigirci@hotmail.com, Kırıkkale/Türkiye

ÖZ

Türkiye’nin özellikle 1980’li yıllardan itibaren dışa açılmasıyla birlikte çeviri ve dolayısıyla da mütercim-tercüman ihtiyacı artmaya başlamıştır. Türkiye gibi hem dünyaya açılan hemde Avrupa Birliği’ne üyelik müzakereleri yürüten her ülkede mütercim-tercüman ihtiyacının giderek arttığı da bir gerçektir. Artan bu ihtiyacı karşılamak için yüksek öğretim kurumlarında mütercim-tercümanlık bölümleri açılrsa da hâlen uzman çevirmenlerin ve araştırmacıların yetiştirilmesinde büyük eksiklikler söz konusudur. Çevirmenlik ve terim konusunda, uzmanlık eğitimi veren kurumlar neredeyse yok denecek kadar azdır. Daha çok genel çevirmenlik eğitimi veren yüksek öğretim kurumları mevcuttur. Bu kurumlar da genellikle lisans eğitimi vermektedir. Lisans üstü çalışmaların ve programların yürütüldüğü üniversite sayısı da son derece yetersizdir. Öte yandan bu kurumlar Avrupa’daki eşdeğerleriyle karşılaştırıldığında dil çeşitliliğinin olduğu da söylenemez.

Türkiye’nin 2005 yılından itibaren Avrupa Birliği’ne üyelik sürecine girmesiyle birlikte yaklaşık 120.000 sayfadan oluşan ve çok farklı alanları kapsayan Avrupa Birliği Müktesebatı’nın Türkçeye çevrilmesi, üyelik için ve Türkçenin AB’nin resmi dillerinden biri olması için ön kuşullardan birini oluşturmaktadır. Bu müktesebatın Türkçeye çevirisinin AB’ye üyelikten bir iki yıl önce tamamlanması gerekmektedir. Bu çeviri sürecin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için yapılan çevirilerin doğruluğu, üretilen terimlerin tutarlılığı ve özellikle de terim birliği çok büyük önem taşır. Bu nedenle çok farklı alanlarda uzmanlaşmış mütercim-tercümana, terimbilimciye ve disiplinlerarası çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu bağlamda bu çalışmada amaç, gerek söz konusu müktesebatın Türkçeye çeviri sürecinde ortaya çıkacak çeviri ve terim sorunları, gerekse mütercim-tercümanlık bölümlerinin mevcut yapısıyla buna uygun uzman çevirmen ve terimbilimci yetiştirip yetiştiremeyeceğini incelemektir. Bu konuda Türkiye’de yürütülen çalışmalar karşılaştırmalı bir yöntemle ortaya konulacak, sorunlar incelenecek ve bu sorunları çözüm önerileri getirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Terim sorunu, AB üyelik süreci, terim birliği, çeviri sorunu, AB Müktesebatı Çevirisi

ABSTRACT

The need for translators and interpreters has increased since 1980’s in Turkey as regard to the international expansion. It’s a fact that in similar candidate countries that pursue the membership negotiations, there is an increased need for translators and interpreters. There have still been problems on education of translators and instructors even though departments of translation and interpretation are being established in Turkey. There are few institutions that provide translation and terminology education. Most of the institutions provide general translation education and most of them have only undergraduate programs. The number of institutions that offer postgraduate programs is not sufficient.

Comparing with the European institutions, it is obvious that in these institutions, there is no chance to study varied languages.

One of the prerequisites for Turkey's membership and its being official language of European Union was to translate approximately 120.000 pages of EU *acquis communautaire* concerning different areas since 2005, after the beginning of European Union membership process. The EU *acquis* is supposed to be translated one or two years before the membership. The accuracy of the translation and especially the terminology commonness is really significant regarding the translation process. Therefore, specialized translators and interpreters, terminologists, and interdisciplinary researches were required.

This study aims to examine both the problems of translation and terminology concerning translating EU *acquis* and the qualifications of departments of translation and interpretation in terms of translation and terminology education. The studies conducted in Turkey and the problems will be analysed comparatively and solutions to the problems will be suggested.

Key Words: Terminology problem, EU membership process, terminology unity, translation problem, *Acquis communautaire* translation

1. GİRİŞ

Avrupa Birliği'nin terim birliğine doğru giden ilk adım Euratom'un sekizinci maddesidir. Bu maddeye göre, nükleer enerji konusunda tek tip bir terimce oluşturulması öngörülür. Bu bir antlaşmada Avrupa'da terim birliğinin oluşumunun başlangıcı olarak değerlendirilebilir. 2002 yılına kadar, Avrupa Birliği'nde terimbilimciler, herangi bir terime yeni bir karşılık üretmek için "Terimbilim" adlı bir birimde bir araya geliyorlardı. Bilgi iletişim teknolojilerindeki gelişmeyle birlikte, çevirmenler bilmedikleri birçok terime, önceden olduğu gibi terimbilimcilere başvurarak değilde, yerel ağla ulaşabilmekteler. Bu bağlamda, *Avrupa Etkileşimli Terim Bankası* IATE'de (Interactif Terminology for Europe) Topluluk Kurumları'nda kullanılan dokuz milyon terimi kullandıkları bağlamla birlikte yirmi üç dilde sunuyor. Öte taraftan EUR-LEX, mevcut Avrupa Birliği Mevzuatı'nı ve yeni çıkan mevzuatları da içine alarak AB resmi dillerinin tamamında kullanıcılarına sunuyor. Bunların dışında, Avrupa Parlamentosu'nda Avrupa Parlamentosu Terimce Eşgüdüm Birimi (Terminology Coordination Unit of the European Parliament) oluşturulmuştur. Bu birim çevirmenlere terim konusunda hizmet vermektedir.

Türkiye'de ise Avrupa Birliği terimleri konusunda çok kapsamlı çalışmaların bulunduğunu ya da yürütüldüğünü söylemek oldukça zordur. Avrupa Birliği terimleri ile ilgili olarak belki de en kapsamlısı, Avrupa Birliği Bakanlığı tarafından 2009 yılında yayımlanan ve on bir bin terim içeren Avrupa Birliği Terimleri Sözlüğü'nden söz edilebilir. Bunun dışında TDK'nın hazırlamış olduğu farklı alanlarda yapılmış altmış iki terim sözlüğünden bahsedilebilir. Bu sözlükler, *Nükleer Enerji Terimleri Sözlüğü*, *Kılıç Oyunları sözlüğü*, *Tarım Terimleri Sözlüğü*, *İktisat Terimleri Sözlüğü* gibi çok farklı alanları kapsamaktadır. Bu sözlüklerin tamamı *Bilim ve Sanat Terimleri Ana Sözlüğü* biçiminde çevirimiçi olarak kullanıcılara sunulmuştur. Bu sözlük genel olarak değerlendirildiğinde, Avrupa Birliği Müktesebatı'ndaki alanlarla doğrudan ilgili olmayan, ama dolaylı olarak katkı sağlayacak niteliktedir. Buradaki terimlerin tamamı yaklaşık 185 bin civarındadır. Avrupa Birliği'n'de kullanılan terimler göz önünde bulundurduğumuzda, bu sayının son derece yetersiz kaldığı açıktır.

Avrupa Birliği Müktesebatı'nın Türkçeye çevirisinden önce burada geçen terimlere Türkçe karşılıklar oluşturulması, dolayısıyla farklı alanlarda terim sözlüklerinin hazırlanması bu konuda TDK'nın, üniversitelerin ve çeviri işletmelerinin de desteğinin sağlanması, terim birliği konusunda önceden uzlaşmaya varılmış çeviriler için son derece hayati önem taşımaktadır. Yeni oluşturulan terimlerin yaygınlaşması ve yerleşmesi bizzat Avrupa Birliği Bakanlığı, TDK ve dernekler yoluyla gerçekleştirilebilir. Müktesebatın zorunlu kıldığı alanlarda terim bankaları oluşturulabilir, bu bankalardaki veriler genel ağla kullanıcılara sunulabilir. Böyle bir çalışma çevirilerin daha kısa sürede yapılmasını sağlayabilecek ve terimlerden kaynaklanabilecek hataları da azaltacaktır. Aksi takdirde yapılacak çevirilerde farklı terimlerin kullanılması daha sonra çeşitli düzeylerde anlam sorunlarına ve hatalara yol açabilir, kimi zaman düzeltilmesi olanaksız yanlışlar oluşabilir.

Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesinde (Charte Des Droits Fondamentaux de l'Union Européenne, 2000), "Birlik, ortak değerlerin korunması ve geliştirilmesine katkıda bulunurken Avrupa halklarının kültürleri ve geleneklerinin çeşitliliği yanı sıra üye devletlerin ulusal kimlikleri ve bunların ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerdeki kendi kamu makamlarının düzenlenmesine saygı gösterir" ifadesi yer almaktadır. Böylelikle çok kültürlülük en önemli temel ilkelerden biri olarak ortaya çıkar. Gerçekte dil hem ulusal kimliğin hem de kişisel kimliğin önemli bir parçasıdır. Bu nedenle Avrupa vatandaşı olarak herkesin kendisine Birliğin saygı duyduğunu

hissedebilmesi için bütün dillere eşit bir konum sağlamak önemlidir. Bu nedenle çeviri Avrupa birliğindeki en önemli etkinliklerden biri durumuna gelir. Avrupa vatandaşlarının kanun önünde eşitliklerini teminat altına almak için Topluluk mevzuatını Avrupa vatandaşlarına kendi dillerinde sunmak hukuki bir zorunluluk ve demokratik bir gerekliliktir. Kanunu bilmemek mazeret olarak görülemez, bu nedenle kanun anlaşılmayan bir dilde kabul edilemez. Amsterdam antlaşmasının (Taité d'Amsterdam, 1997) 255. maddesi Avrupa vatandaşına, Komisyonun, Konseyin ve Avrupa Parlamentosunun belgelerine kendi dilinde erişme hakkı verir. Bu da çeviri işini devasa boyutlarda arttırır. Topluluk hukukunun çevrilmesi gerek demokrasiye saygı, gerekse hukuki belgelere erişim açısından zorunluluktur.

Bu bağlamda Türkçe de Avrupa Birliği'nin resmi dillerinden (Almanca, Bulgarca, Çekçe, Danca, Estonca, Fince, Fransızca, Hollandaca, İngilizce, İrlandaca, İspanyolca, İsveççe, İtalyanca, Lehçe, Letonyaca, Litvanyaca, Macarca, Maltaca, Portekizce, Romence, Slovakça, Slovence, Yunanca) biri olacaktır. Yaklaşık 120.000 sayfadan oluşan ve çok farklı alanları kapsayan AB müktesebatının Türkçeye çevrilmesi, Türkiye'nin üyelik sürecindeki en önemli çalışmalarından biridir. Bu müktesebatın çevrilmesi müzakere belgesi gereğince Türkiye'nin yükümlülüğüdür ve AB'ye üyelikten bir iki yıl önce bunun yapılması gerekmektedir. Diğer aday ülkelerde de süreç bu şekilde işlemiştir. Bu sürecin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için yapılan çevirilerin doğruluğu ve özellikle de terim birliği büyük önem arz etmektedir.

2. MÜTERCİM-TERCÜMAN İHTİYACI VE YETİŞTİRİLME BİÇİMLERİ

Ülkemizin Avrupa Birliğine üyeliğiyle birlikte Türkçenin de Avrupa Birliği'nin resmi dillerinden biri olacağı ve bu nedenle çok farklı alanlarda uzmanlaşmış mütercim-tercümana ihtiyaç duyulacağı yadsınamaz bir gerçektir. Gerek söz konusu müktesebatın Türkçeye çevirisi, gerekse mütercim-tercümanların yetiştirilmesi konusunda Türkiye'de yürütülen çalışmalar son derece önem taşımaktadır. Avrupa Birliği'ne daha önce üye olan ülkelerin çeviri ve terim alanında büyük zorluklar yaşadığını bilmekteyiz. Bundan dolayı, ülkemizin bu sıkıntıları yaşamaması için önceden önlemler almak zaruri görünüyor. Bu amaç doğrultusunda görüş alışverişlerinin yapılması, ihtiyaca göre uzman mütercim-tercümanlar yetiştirecek programların açılması ya da devam etmekte olan programların ihtiyaçlara göre yeniden yapılandırılması hayati önem taşımaktadır.

Bu gereksinimi salt AB kapsamında da düşünmemek de gerekir. Küreselleşmeyle ortaya çıkan çok uluslu kuruluşlar ve ithalat-ihracat şirketlerinin de mütercim-tercümana çok fazla ihtiyaçları vardır. Kaldı ki, çeviri günlük yaşantımızın her alanına nüfuz etmektedir. Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde sadece Avrupa Birliği Bakanlığı değil, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin tüm kurumlarının en az yirmi otuz bin mütercim-tercümana ihtiyacı vardır. Özellikle 1980'li yıllardan itibaren Türkiye dışı açılmaya başladığından mütercim-tercüman ihtiyacı her geçen gün artarak devam etmektedir. Kaldı ki Türkiye gibi dünyaya açılan her ülkede mütercim-tercüman ihtiyacının giderek arttığı yadsınamaz bir gerçektir. Artan bu ihtiyacı karşılamak için yüksek öğretim kurumlarında çeşitli programlar açılmalı da hâlen uzman çevirmenlerin yetiştirilmesinde büyük eksiklikler olduğu açıktır. Çevirmenlik konusunda, uzmanlık eğitimi veren kurumlar neredeyse yok denecek kadar azdır. Daha çok genel çevirmenlik eğitimi veren yüksek öğretim kurumları mevcuttur. Bu kurumlarda genellikle lisans eğitimi verilmektedir. Yüksek lisans ve doktora programları sayısı ülkemizin ihtiyaç duyduğu gerek uzman çevirmen, gerekse öğretim elemanı sayısı göz önüne alındığında son derece yetersiz olduğu görülmektedir.

Avrupa'da ise, genel olarak baktığımızda mütercim-tercümanlık programları dört yıl lisans eğitimi, bir yıl yüksek lisans (4+1) veya üç yıl lisans, iki yıl yüksek lisans (3+2) biçimindedir. Yüksek lisans programlarında yazılı çeviri ve konferans çevirmenliği daha fazla yer almaktadır. Bu programlarda birinci yabancı dil olarak öğretilen diller İngilizce, Almanca, Fransızcadır. Avrupa'da çevirmenlik eğitiminde dil çeşitliliği oldukça fazladır. En fazla dil çeşitliliği sunan ESIT (Ecole Supérieure des Interprètes et des Traducteurs) 11 dilde ve Marie Haps ise 9 dilde eğitim olanağı sunar.

Ülkemizde ise, daha çok İngilizce, Fransızca ve Almanca olmak üzere toplamda üç dilin egemen olduğu mütercim-tercümanlık bölümleri mevcuttur. Bu dillerle ilgili oluşturulan ana bilim dalları da Avrupa'daki yapılanmadan oldukça farklı bir biçimde yapılandırılmıştır. Avrupa Birliği ile karşılaştığımızda, ülkemizde çeviri eğitiminde dil çeşitliliğinin olmadığını kolaylıkla söyleyebiliriz. Örneğin hali hazırda, Arapça ve Farsça mütercim-tercümanlık sadece bir ya da iki üniversitede bulunmaktadır. Mütercim-Tercümanlık bölümlerinde ikinci yabancı dil öğretimi öngörülmesine karşın, bazı üniversitelerde sadece tek bir anabilim dalı bulunduğundan, öğrencilerin dil düzeylerinin beklenen düzeyde olmamasından, öğretim elemanı ve donanım eksikliğinden dolayı ikinci dil öğretiminde çeviri eğitimi çoğu kez sürdürülememektedir. Oysaki Avrupa Birliği kurumları çevirmen istihdam ederken, AB'nin çalışma dilleri olan Fransızca, İngilizce, Almanca (Comission Européenne, 2006) olmak üzere üç dile hâkim olmasını şart koşar. Aynı zamanda bu diller Avrupa

birliğinin “çalışma dilleri” olarak adlandırılır. Bu açıdan bakıldığında Türkiye’deki Mütercim-Tercümanlık bölümlerin çoğunluğunun yetersiz olduğu görünmektedir.

3.MÜTERCİM-TERCÜMANLARIN KALİTESİ ARTIRILABİLİR Mİ?

Türkiye’deki çeviri veya mütercim-tercümanlık bölümlerinde lisans eğitimini tamamlayanlar, mezuniyet sonrasında herhangi bir sınava girmeden noterdeki yeminin ardından yeminli mütercim-tercüman olabilmekteler. Oysaki Avrupa ülkelerinde çok kapsamlı resmi çevirmenlik sınavları yapılmaktadır ve sadece bu sınavlardan başarılı olanlar tercümanlık mesleğini yapabilirler. Sınavlar temelde yazılı ve sözlü olmak üzere iki alanda yapılır. Ülkemizde de buna benzer sınavların çevirmenlerin kalitesinin artmasına önemli katkı sağlayacağı için öngörülmesi gerekir. Nasıl ki Tıp Fakültesi mezunları TUS sınavında başarılı olduktan sonra doktorluk yapıyorlarsa, mütercim-tercümanların da aynı biçimde kendilerine yönelik sınavda başarılı olduktan sonra çevirmenlik mesleğini yapabilmeleri gerekir.

Mütercim-tercümanların kaliteli yetiştirilmesindeki başka bir önemli etkende, bu bölümlerin programlarına alınacak öğrencilerin eğitimin başlangıcında sahip oldukları dil ve kültür düzeyleri mezuniyetten sonra kazanmak istedikleri özelliklere ulaşmada yetersiz kalmasıdır. Ayrıca çeviri bölümü programının içeriği ve düzenlemesi de bunda önemli bir etkidir. Mütercim-tercümanlık bölümünde öğrenin gören öğrencilerinin, birkaç üniversiteyi istisna tutarsak, neredeyse tamamına yakınının dil düzeyleri başlangıç seviyesinde kalmaktadır. Bu durum öğrencinin nitelikli bir çevirmen olarak yetiştirilmesinde büyük bir engel teşkil etmektedir, yabancı dille ilgili sorunlar neredeyse birinci sınıftan dördüncü sınıfa kadar sürmektedir. Bu nedenle öğrencilerin mütercim-tercümanlık bölümlerine giriş biçimleri YÖK’ün yaptığı genel sınavla değil de Güzel Sanatlar Fakültesindeki sınavlarda olduğu gibi özel yetenek sınavıyla alınmalıdırlar. Bu sınavlar da sözlü ve yazılı olarak ayrı ayrı yapılmalıdır. Öğrenim süreleri boyunca öğrencilerin dil-kültür edincindeki sorunları aşmaları için en az bir yıl öğrenim görmüş olduğu dilin ülkesinde kalmaları da sağlanmalıdır. Hatta bu, ön koşul olarak öne sürülmelidir. Ayrıca öğrencilerin stajlarını AB kurumlarında yapmalarını teşvik etmek ve bu kurumlarda yapılmasına Avrupa Birliği Bakanlığı ile Dışişleri Bakanlığının desteklerinin sağlanması bu süreci kolaylaştırabilir.

AB ülkelerinde çeviri bölümlerine girmek, okumak ve mezun olabilmek son derece zordur. Bu yüzden normalde dört yıl süren bir eğitim süresi beş altı yıla çıkabilmektedir. Örneğin ESIT’de ortalama yirmi civarında öğrenci kayıt yaptırır, bunlardan sadece yedisi mezun olabilmektedir. Türkiye’de ise çeviri bölümlerine kayıt yaptırmak nisbeten kolay, mezun olmakta çok zor görünmüyor, zira mezun oranı Avrupa ülkelerine göre oldukça yüksek olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

4. AB MÜKTESEBATININ SAĞLIKLI BİR ÇEVİRİSİNİ NASIL ELDE EDEBİLİRİZ?

Cumhuriyet kurulduktan sonraki dönemdeki hazırlanan kanunlardaki çeviri hatalarına yeniden düşmemek için özenli olmalıyız. Cumhuriyetimizin kuruluş döneminde hukuk sistemimizin neredeyse tamamı kısa süre içerisinde farklı dillerden yapılan çevirilerden oluştuğunu düşünürsek, oldukça yoğun bir çeviri çalışması söz konusudur. Bu çeviriler alanda uzman mütercim-tercümanlar tarafından yapılmadığı için bazen terim ve cümle düzeyinde hatalar söz konusudur. Örneğin 1926’da İsviçre’den alınan borçlar kanununun çevirisi sırasında 6098 numaralı kanunda yapılan bir çeviri yanlış 2012 yılına kadar farkdedilememiş ve bu yüzden kanun yanlış uygulanmış gelmiştir. Buradaki çeviri hatası “contrat d’exception”sin “*İstisna Akdi*” olarak Türkçe’ye aktarılmasıdır. Oysaki burada kullanılması gereken sözcük Arapça kökenli “İstisna”: *El emeği göz nuruyla yapılan işler anlamına gelir*. İlgili kanunun 2012’de yürürlüğe giren versiyonunda bu terim “eser sözleşmesi” olarak değiştirilmiş ve yanlıştan dönülmüştür.

Türkiye AB süreciyle birlikte aslında gerçek anlamda yeniden kendini yeniden bir çeviri sürecinin içinde bulmuştur ve bu süreci yaşamaya devam etmektedir. Daha önceki deneyimlerimizden ders çıkararak ayukarıda değindiğimiz çeviri ve terim hatalarına tekrar düşmemek için Avrupa Birliği sürecine daha nitelikli çevirilerle girmemiz Türkiye’nin çıkarları açısından son derece önemlidir.

Türkiye’de 1980’li yıllara kadar, uluslararası kuruluşlarda, bakanlıklarda, silahlı kuvvetlerde çevirmenler istihdam ediliyordu. Ancak, bunlar doğrudan çevirmenlik eğitimi almamış, daha ziyade iki dili konuşan ve başka bir meslek dalında eğitim görmüş kişilerdi. Türkiye’deki çeviri bölümleri çok eskiye dayanmamaktadır. İlk dil fakültesi Ankara Üniversitesi’nde 1935’de kurulan Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi’dir. İlk çeviri bölümü ise, Boğaziçi Üniversitesi’nde 1983 yılında kurulmuştur. Batı ülkelerinde ise çeviri bölümleri oldukça eskiye dayanmaktadır. Fransa’nın en önemli çeviri okullarından biri olan ESIT (Mütercim-Tercümanlık Yüksek Okulu) 1957 yılında Paris’te kurulmuştur.

Günümüze geldiğimizde, Türkiye’de yaklaşık altmış iki mütercim-tercümanlık veya çeviribilim olarak adlandırılan bölüm bulunmaktadır. Bu sayının artarak devam ettiğini de belirtmek gerekir. Bu bölümlerden ezici çoğunluğunda gerek öğretim üyesi eksikliğinden, gerekse yüksek öğrenim kurumunun fiziki koşullarının yetersizliğinden hâlen öğrenci alımına geçilememiştir. Öğretime devam edenlerin birçoğunda da öğretim elemanı sayısı yetersizdir. Çeviri ile ilgili doktora programlarının sayısının son derece yetersiz olmasından dolayı eğitim öğretimini sürdüren bölümlerde görev yapan akademisyenlerin ezici çoğunlu doktoralarını çeviri konusunda değil de daha ziyade, Yabancı Dil Eğitimi, Dilbilim, Edebiyat gibi farklı, çeviriyle doğrudan ilgisi olmayan alanlarda tamamlamışlardır. Oysaki çeviri doğası gereği kuramsal bilgi ve uygulamayı gerektiren bir bilim dalıdır. Bu nedenle öğretim elemanının kendi alanıyla ilgili kuramsal bilgilerle donanmış olması, uygulamadan gelmesi ve piyasa koşullarını da bilmesi gerekmektedir. Çeviri eğitiminin çeviri uygulaması ile ilişki içinde olma zorunluluğu söz konusudur.

Türkiye’deki çeviri bölümlerinden mezun olanların bu çalışma kapsamında belirttiğimiz nedenlerden dolayı lisans düzeyinde belli bir alanda uzmanlaşması oldukça zor görünmektedir. Bazı üniversitelerde lisans, üçüncü sınıftan itibaren sözlü ve yazılı çeviri alanı olarak iki alanda uzmanlık eğitimi, çok az üniversite de Avrupa Birliği ile ilgili uzmanlaşma yürütülmeye çalışılmaktadır. Konferans Çevirmenliği ile ilgili eğitim ise sadece bir üniversitede (Boğaziçi Üniversitesi) yürütülmektedir.

AB müktesebatının Türkçeye çevrilmesinde, belli alanlarında uzmanlaşmış çevirmenlere ve terim bilimcilere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu da ancak lisans sonrası iki veya üç yıllık bir yüksek lisans eğitimiyle gerçekleştirilebilir. Örneğin, AB müktesebatının ağırlıklı olduğu bir yüksek lisans programı planlanabilir. Bu programın elbette ki disiplinlerarası bir program olması kaçınılmazdır. Dolayısıyla, uluslararası antlaşmalar, hukuk, iktisat, ekonomi, enerji, tarım, balıkçılık, çevre, vergilendirme, sosyal politika, tüzükler, direktifler, vb. gibi alanlarda uzmanlaşmış, ileri düzeyde yabancı dil bilen, yurt dışı tecrübesi olan ve alanda önemli bir birikime sahip öğretim elemanlarının tercih edilmesi bu programın temel koşulları olarak düşünülebilir. Bu programdan mezun olan çevirmen; Avrupa Birliği ile ilgili istediği bir alanda, derinlemesine bir bilgi ve terim birikimine sahip olarak uzmanlaşmış, bir üst bakış açısı kazanmış, kuramsal ve yöntemsel açıdan donanmış bir uzman olabilecektir. Bu yüksek lisans programını başarıyla tamamlayabilenler uzman çevirmen niteliği kazanabilir ve doğru ve güvenilir çeviriler yapabilirler.

4.1. AB Terim Sorunları ve Türkiye’de Terim Birliği Nasıl Sağlanacak?

AB terim birliğine doğru giden ilk adım Euratom’un (Traité Euratom version consolidée, 2016:8) sekizinci maddesidir. Bu maddeye göre, nükleer enerji konusunda tek tip bir terimce oluşturulması öngörülür. Bu bir antlaşmada Avrupa terimcesinin oluşumu olarak değerlendirilebilir. 2002 yılına kadar, AB’de terimbilimciler, yeni terimlere karşılıklar üretiyor ve çevirmenler de bu terimleri kullanıyorlardı. Bilgi iletişim teknolojilerindeki gelişmeyle birlikte, çevirmenler bilmedikleri birçok terime, önceden olduğu gibi terimbilimcilere başvurarak değilde, yerel ağla ulaşabilmekte. Bu bağlamda, Avrupa Etkileşimli Terim Bankası’da IATE’de (Interactif Terminology for Europe) Topluluk Kurumları’nda kullanılan 9 milyon terim, 600 bin kısaltma ve 200 bin deyim 23 dilde veriliyor. EUR-LEX, mevcut Avrupa Birliği Mevzuatı’nı ve yeni çıkan mevzuatları da içine alarak 23 dilde kullanıcılarına sunuyor. Bunların dışında, Avrupa Parlamentosu’nda Avrupa Parlamentosu Terimce Eşgüdüm Birimi (Terminology Coordination Unit of the European Parliament) oluşturulmuştur. Bu birim çevirmenlere terim konusunda hizmet sunmaktadır.

Türkiye’de ise AB terimleri konusunda çok kapsamlı çalışmaların bulunduğunu ya da yürütüldüğünü söylemek oldukça zordur. Avrupa Birliği terimleri ile ilgili olarak belki de en kapsamlısı, Avrupa Birliği Bakanlığı tarafından 2009 yılında yayımlanan ve on bir bin terim içeren Avrupa Birliği Terimleri Sözlüğü’nden söz edilebilir. Bunun dışında TDK’nın hazırlamış olduğu farklı alanlarda yapılmış altmış iki terim sözlüğünden bahsedilebilir. Bu sözlükler, *Nükleer Enerji Terimleri Sözlüğü*, *Kılıç Oyunları sözlüğü*, *Tarım Terimleri Sözlüğü*, *İktisat Terimleri Sözlüğü* gibi çok farklı alanları kapsamaktadır. Bu sözlüklerin tamamı *Bilim ve Sanat Terimleri Ana Sözlüğü* biçiminde çevrimiçi olarak kullanıcılara sunulmuştur. Bu sözlük genel olarak değerlendirildiğinde, AB müktesebatındaki alanlarla doğrudan ilgili olmayan, ama dolaylı olarak katkı sağlayacak niteliktedir. Buradaki terimlerin tamamı yaklaşık 185 bin civarındadır. AB’deki kullanılan terimler göz önünde bulundurduğumuzda, bu sayının son derece yetersiz kaldığı açıktır.

AB müktesebatının Türkçeye çevirisinden önce burada geçen terimlere Türkçe karşılıklar oluşturulması, dolayısıyla farklı alanlarda terim sözlüklerinin hazırlanması, bu konuda TDK’nın, üniversitelerin ve özel çeviri kuruluşlarının da desteğinin sağlanması terim birliği konusunda önceden uzlaşmaya varılmış çeviriler için son derece hayati önem taşımaktadır. Yeni oluşturulan terimlerin yaygınlaşması ve yerleşmesi bizzat AB Bakanlığı, TDK ve dernekler yoluyla gerçekleştirilebilir. Müktesebatın zorunlu kıldığı alanlarda terim

bankaları oluşturulabilir; bu bankalardaki veriler genel ağla kullanıcılara sunulabilir. Böyle bir çalışma çevirilerin daha kısa sürede ve sağlıklı yapılmasını sağlayabilecek ve terimlerden kaynaklanabilecek hataları da azaltacaktır. Aksi takdirde yapılacak çevirilerde farklı terimlerin kullanılması daha sonra çeşitli düzeylerde anlam sorunlarına ve hatalara yol açabilir, kimi zaman düzeltilmesi olanaksız yanlışlar oluşabilir.

4.2. Gözden Geçirme Bilim Gruplarının Oluşturulması

Avrupa Birliği müktesebatı çok farklı alanları kapsadığından dolayı, bir alanda yapılan bir çevirinin mutlaka o alanda önemli bir bilgi birikimine sahip yabancı dile de hâkim olan uzmanlar tarafından gözden geçirilmesi son derece önemlidir. Gözden geçirmenin sadece Avrupa Birliği Bakanlığı Çeviri Eşgüdüm Biriminde bulunan sınırlı sayıdaki çevirmenle yürütülmesi olanaksız ve tartışmaya açık bir durum gibi görünüyor. Bu bağlamda hukuk, ekonomi, iktisat, tarım, gıda, güvenlik, vb. gibi alanlarda birikim sahibi, ileri dil düzeyine sahip uzman kişilerden oluşan gözden geçirme bilim grupları oluşturulabilir. Müktesebat konusunda yapılan çevirilerin bu gruplarca son olarak gözden geçirilmesi olası çeviri ve terim hatalarını en aza indireyecektir.

5. SONUÇ

AB'nin temel değerleri arasında sayılan çok dilliliğin korunması için çeviri hizmetlerinin sürdürülmesi konusunda üye devletlerin tamamının üzerinde görüş birliğine vardığı bir konudur. AB 2008 yılında yayımladığı yeni çok dillilik stratejisinde çevirinin önemi üzerinde durmuştur. Çok dilliliğin varlığı mütercimlere ve tercümanlara daha çok başvurmayı gerektirecek. Çeviri uluslararası bir köprü görevi üstlenecek, ötekini anlamak için bir araç olacak, mütercim-tercüman da farklı kültür ve farklı diller arasında adeta bir köprü rolü oynayacaktır.

Türkiye'nin AB üyelik sürecine çeviri açısından bakıldığında, gerçekte uzun soluklu bir çeviri süreci söz konusudur. AB üyeliği çevirilerle başlayıp devam eden bir süreçtir. Kaldı ki daha şimdiden Türkçe, Türkiye ile AB arasında yürütülen müzakerelerde sözlü çeviri dilleri arasında çoktan yerini almıştır ve AB'ne üyelikle birlikte de resmi dil statüsü kazanacağı açıktır.

Türkçenin AB'nin resmi dillerinden biri olması için Topluluk Müktesebatının Türkçeye aktarılması zorunlu olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda mütercim-tercümanların çok farklı alanlarda uzmanlık gerektiren çeviri yapması gerekeceğinden, çeviri yaptıkları dili ve kültürü çok iyi öğrenmesi, her iki dilin, yazı dilini, konuşma dilini, ölçünlü dilini, argo dilini, sesbilgisel, biçimbilimsel, sözdizimsel ve anlambilimsel özellikleri yönünden en küçük ayrıntılarına kadar vakıf olmaları gerektiği sonucuna varılabilir. Ayrıca çeviri yapacağı dilin konuşulduğu ülke kültürünü, tarihini, gelenek ve göreneklerini bilmesi içinde belli bir süre bu ülkede kalması da kaçınılmaz görünüyor.

Bunların dışında, bu çalışma mütercim-tercümanlık bölümlerine öğrenci alma biçimleri değiştirilmesi zaruretini ortaya koyuyor. Bu bölümlere giriş biçimleri YÖK'ün yaptığı genel sınavla değil de Avrupa Ülkelerinde ve ülkemizde de Güzel Sanatlar Fakültesindeki sınavlarında olduğu gibi özel yetenek sınavıyla alınmalı ve bu sınavlar da sözlü ve yazılı olarak ayrı ayrı yapılmalıdır önerisi getiriliyor. Bunun dışında, bu programda öğrenim gören öğrencilerin stajlarını AB kurumlarında yapmaları, öğrenim süreleri boyunca dil-kültür edincindeki sorunları aşmaları için en az bir yıl öğrenim görmüş oldukları dilin ülkesinde kalmaları için olanaklar sağlanması önerisinin de bulunuluyor.

Topluluk Müktesebatı'nın Türkçeye aktarılmasında belli alanlarda uzmanlaşmış çevirmenlere ve terim bilimcilerle ihtiyaç duyulduğunun altı çiziliyor. Mevcut koşullar değerlendirildiğinde, böyle bu tür uzmanlara da lisans programlarıyla ulaşmanın çok güç olduğu sonucuna varılıyor. Bu tür uzmanların ancak lisans sonra iki veya üç yıl süren, AB müktesebatının ağırlıklı olduğu bir disiplinlerarası yüksek lisans programıyla gerçekleştirilebileceği düşüncesi öneriliyor.

Müktesebatı Türkçeye aktarmak için kalan süre gittikçe azalmaktadır. Teknik metinler, başka bir ifadeyle özel alan metinleri çoğu zaman çevirmenin yetkinliğini aşmaktadır. Özellikle antlaşmalar ve çok farklı alanlar söz konusu olduğundan çevirmen terim çalışmasına oldukça fazla zaman ayırmak zorunda kalmaktadır. Bu nedenle AB müktesebatının Türkçeye aktarılmadan önce buradaki teknik terimlere Türkçe karşılıkların oluşturulduğu terim bankalarının oluşturulması ve farklı alanlarda terim sözlüklerinin hazırlanması temel ön koşul gibi görünüyor. Terim çalışmalarında TDK'nın, üniversitelerin ve özel çeviri kuruluşlarının desteğinin sağlanması, terim birliğinin gerçekleştirilmesi için hayati önem taşımaktadır. Yeni oluşturulan terimlerin yaygınlaşması ve yerleşmesi, başta AB Bakanlığı, TDK ve özel çeviri işletmeleri yoluyla gerçekleştirilebilir. Bu doğrultuda, AB bakanlığı öncü rol üstlenebilir, Topluluk Müktesebatı ile ilgili alanlarda merkezi terim bankalarını diğer paydaşlardan gelen verilerle oluşturabilir, bu bankalardaki verileri genel ağla kullanıcılara sunabilir. Kaldı ki gittikçe artan çeviri ve mütercim-tercüman ihtiyacı terim çalışmalarını daha da zorunlu

kılacağı açıktır. Bu tür çalışmalar çeviri işini önemli ölçüde kolaylaştıracak, çevirinin kalitesini artıracak ve terim birliğinin sağlanmasına çok büyük katkılar sağlayacaktır.

Son olarak Türkiye'nin başta uzman çevirmenlerin eğitimi, statüsü, yeter sayıda öğretim üyesi elamanı yetiştirilmesi ve terim çalışmaları konusunda atması gereken çok büyük adımlar, alması gereken uzun ve zor bir yol ve yapması gereken devasa işler var.

KAYNAKÇA

Fosty, A. (1985) La langue française dans les institutions communautaires de l'Europe, Conseil de la langue française, Québec.

Labrie, N. (1993) La construction linguistique de la communauté européenne, Honoré Champion, Paris.

Truchot, C. (1994), Le plurilinguisme européen: théorie et pratiques en politique linguistique, Champion-Slatkine, Paris-Geneve.

Ankara Anlaşması (1963), Türkiye-Aet Ortaklığı, (10.06.2017) www.ibb.gov.tr/IBB/DocLib/kurumsal/birim/.../AnkaraAntlasmasi.doc

AB web portalı (2014), 10.06.2017, <http://europe.eu/languages/de/cha> <http://www.euractiv.fr/culture/la-france-reance-la-ratificatio-news-533088pter/16>

Amsterdam Anlaşması, (09.06.2017), <http://www.bumko.gov.tr/Eklenti/2843,amsterdamtrpdf.pdf?0>

Arıkan H. (2005), "Entegrasyon Teorileri Işığında Avrupa Bütünleşmesi ve Genişlemesi" in (edit. Arıkan, H ve Kar, M.) Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri, Ankara, Seçkin Yayıncılık.

Bilginer H. (2010), "Avrupa Birliği Yabancı Dil Eğitim Politikası", Kahraman Maraş, in (edit. İ. E. Taş, A.H. Aydın) Küreselleşme Sürecinde Kamu Yönetiminde Eğitim ve Araştırma, KSÜ yayınları, No : 37, 312-324.

Charte Des Droits Fondamentaux De L'Union Européenne (2000), (10.06. 2017) (2010/C 83/02)<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:fr:PDF>

Comission Européenne (2012), Les Européens et leurs Langues, Eurobaromètre Spécial, 386,(10.06.2017)http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_386_fr.pdf

Council of Europe (1998), Modern languages: learning, teaching, assessment. A common European framework of reference, Strasbourg.

Council of Europe (2005), The European Language Portfolio: Introduction. Strasbourg, Council of Europe Modern Languages Division (09. 06. 2017)

Gündüz Z. Y. (2006), "Avrupa Birliği'nin Dil sorunu", Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, Cilt 5, sayı 3 bahar, 199-217.

Extra G., Yağmur K. (2013), Dil zengini Avrupa, Avrupa'da çok dilli politika ve Uygulama Eğilimleri, Cambridge University Press.,

Little D. (1999), The European language portfolio and self-assessment, Strasbourg, Council of Europe.

Maastricht Anlaşması (1992), Treaty of Maastricht on European Union, (12. 07. 2017),

http://europa.eu/legislation_summaries/economic_and_monetary_affairs/institutional_and_economic_framework/treaties_maastricht_en.htm

Sığırcı İ. (2012), Avrupa Birliği Dilleri, Terim ve Çeviri Çalışmaları, Ankara, Uluslararası Çeviribilim ve Terimbilim Kurultayı: Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Türkiye'de Çeviri Sorunları ve Çözüm Önerileri Bildiri Kitabı, 475-483.

Traité Euratom version Consolidée (2016), Luxembourg: Office des publications de l'Union européenne.

Traité d'Amsterdam (1997), (09.06.2017), http://europa.eu/eu-law/decision-making/treaties/pdf/treaty_of_amsterdam/treaty_of_amsterdam_fr.pdf

http://ec.europa.eu/dgs/translation/programmes/index_fr.htm

<http://www.abgs.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf>

http://publications.europa.eu/official/index_fr.htm